

EL SEXENNI DE MORELLA



■ Han passat sis anys. I el que aleshores s'endevinava –entre un sospir d'alleujament per l'esforç fet i una miqueta de nostàlgia per la incertesa del retrobament– llunyà i cert, hui constitueix de nou part substancial de la seua realitat.



EL SEXENNI *de Morella*



La vida a Morella (Castelló) es mesura així: de sis en sis anys. **[D'aquesta manera ho van decidir l'any 1673 el consell i el clergat de la ciutat, determinant honrar la Mare de Déu de Vallivana amb un solemne novenari:]** El Justicia, Jurats y Consell de Morella tenen á be donar gracias á la Imperatris de totes les creatures y Senyora nostra la Verge de Vallivana ara y en tot tems en un novenari de sis en sis anys, per l'benefici de la salud alcanzada en l'any pasat. [...] Que comense lo primer en Maig del any 1678, fent dit novenari per conte de la present vila un dia de festa, y los restans per los devots particulars, que al present se oferiren y cofrades y ofisis, deixant esta disposició als Mag. Jurats que es trobaran.



L'any passat va ser 1672. Quan l'epidèmia que estava delmant la població arribava al punt culminant, les forces vives van decidir que els confreres de la Mare de Déu de Vallivana la portaren en rogativa des del seu santuari, que es troba a 24 quilòmetres. Així es va fer; foren 30 els elegits per a tan honorós encàrrec, i tan bon punt la imatge va arribar a la ciutat, el mal va començar a remetre i finalment vas passar el que semblava ser un miracle: Morella es va veure lliure de la pesta.

L'escriptor morellà Carles Gasulla d'Ursino, els pares del qual van ser testimonis dels fets, ho arreplegava d'aquesta manera: *Els malalts sacramentats i fins i tot amb santa unció, eixien a les finestres a adorar aquesta celestial princesa, i els qui s'alçaren, ja no tornaren al llit; a partir d'aquell instant va desaparéixer la Parca. Mentre que un dels gojos en alabança de la Mare de Déu de Vallivana, escrit per mà anònima a mitjan segle XIX, diu: Contra la peste abogada / se muestra la Virgen bella / la salud logró Morella / en cuyo monte fue hallada. / Refrigera la pureza / del barro la calentura / que aunque de barro es la hechura / obra es de Dios su belleza.*

[**Amb una emoció semblant acullen actualment la Mare de Déu els descendents d'aquells morellans, reunits al voltant seu a final d'agost.**] La rep la marquesa consort de Font el Sol, que té, entre altres privilegis, l'organització d'un dels dies de la festa. La ciutat conserva en això certes característiques d'una estructura medieval que fan que, en el tercer mil·lenni, les jornades del Sexenni continuen a càrrec de l'ajuntament, el clergat, la noblesa i els diferents gremis.



L'arribada de LA IMATGE

- L'arribada és apoteòsica. No endebades els homes i les dones de Morella (i milers de forasters que els acompanyen) han hagut d'esperar sis anys perquè es reproduísca el moment. En els més joves, la memòria està difuminada, i d'un sexenni a l'altre significa quasi un canvi de vida; per als ancians és simplement –simplement!– que la vida continua.

La comitiva arriba al Pla dels Estudis enmig de l'emoció continguda i la resplendor de les torxes dels qui porten la Mare de Déu. Només els cants rompen el silenci.







Unes hores abans s'ha efectuat a la ciutat la publicació solemne del Sexenni: després d'un parlament, l'alcalde entrega, des del balcó de la monumental Casa de la Vila, la *senyera* al degà dels estudiants, qui proclama la festa davant de la multitud expectant. El jove encarregat en el cinquantesim Sexenni (1994), Vicent Milián, va fer una profunda declaració de principis: [*Estem orgullosos d'una tradició que no morirà mentre quede una sola gota de sang a Morella.*] Després es fa la cavalcada dels estudiants, presidida pel guió de la Mare de Déu.

Només travessar la porta de la muralla, en un templet disposat amb aquest efecte, la marquesa de Font el Sol, cambrera de la Mare de Déu, li col·loca un ric mantell. La xicoteta imatge, que duu al cap una enorme corona, se situa després sobre la peanya que haurà de transportar-la durant els dies següents. El comité de recepció és vistósíssim, i s'ha format prèviament en l'esplanada davant de l'església arxiprestal, a la qual acudeixen tots els seus components.

Ja aqueixa nit es fa la primera desfilada de danses i quadres bíblics, que té per a alguns l'inquietant sabor de la iniciació i, per a altres, la reconfortant aroma del retrobament. La processó de l'entrada de la Mare de Déu és idèntica, en estructura i composició, a la processó general; l'única diferència és que en la primera prenen part, a més a més, els romers que han acompanyat la Mare de Déu des del santuari de Vallivana. Desemboca, ja nit tancada, a la basílica, on la Mare de Déu és col·locada a l'altar major, i se li canta una salve popular.



Els PREPARATIUS



- Per a rebre la Mare de Déu de Vallivana, Morella s'ha preparat durant els llargs mesos d'hivern. Aqueix és el temps, en rigorosos torns de diverses hores diàries, que empren les dones (perquè aquesta continua sent una tasca eminentment femenina) per a crear les filigranes de paper que fan que la ciutat aparega, aquests dies, encara més bella.



[*Més de dos quilòmetres d'estructures cobertes de papiers de colors, els tapissos, cobreixen un total de 15 carrers, escenari de les nombroses desfildes i processons.*] Per a fer aqueixos adorns s'utilitzen més de quatre mil quilòmetres de tires de paper arrissat, d'un centímetre d'ample. Tanta és la necessitat de primera matèria, que en el Sexenni del 2000 se n'ha hagut de comprar a Mèxic, Canadà i Centreeuropa, a través d'Internet (signe dels temps!).

Els nous aires van entrar també, per fortuna, en part del procés, quan l'enginy popular va portar a adaptar les màquines de cosir –Morella té una llarguíssima tradició tèxtil que encara perdura– i substituir les agulles per tisores, a fi que pogueren tallar el paper de seda. Antigament aquesta tasca, com totes les altres, es feia manualment.



La mesura que s'utilitza són les mans de paper, una mà de paper equival a 200 tires de 75 cm de llarg per 6 cm d'ample. Per a fer un metre quadrat de tapís es necessiten tres mans de paper; és a dir, 600 tires, que han de doblegar-se pacientment, una a una. Després de tallar-les a la manera de les pues d'una pinta, es procedeix a arrissar-les; després es desdobleuen, i cada tira queda llesta per a ser apegada amb cola, de forma individual, a l'estructura o plafó corresponent.

[Hi ha un absolut secret al voltant dels motius ornamentals, i cada carrer s'afana a amagar el seu treball amb l'ambició (gens oculta) de sorprendre els altres carrers i superar-los.]

Sense aquesta miqueta de sana rivalitat, no serien possibles moltes de les vertaderes meravelles que encara continuen protagonitzant les nostres tradicions populars.

Per això, la nit de la *plantà* de carrers, quan s'instal·len els tapissos, té un sabor especial, que es mou entre el goig davant de la contemplació del resultat de tants esforços propis, i la incògnita pel que els veïns han sigut capaços d'aconseguir.

Tot aquest ritual previ constitueix, sovint, l'essència de la celebració, cosa que dóna vertader sentit al pur moment del gaudi. I en una comunitat reduïda com la morellana, en què a penes hi ha 2.700 persones (segons el cens de 1877 hi havia 7.190 habitants), no és difícil endevinar el que significa que un terç de la població participe activament, nit rere nit, amb el seu esforç, saviesa i il·lusió, en la preparació de la festa.





Així, el que el foraster curiós i sorprés pot veure –milers de forasters es passegen pels carrers de la ciutat abans, durant i després del Sexenni– són motius sovint locals, però altres vegades són motius que s’inspiren en la història de l’art, en passatges bíblics o, simplement, en la imaginació popular.

Flors, ocells, molins de vent, arcs mudèjars, dibuixos geomètrics, reproduccions de quadres famosos, al·legories de regions i països, taulellets antics i escuts heràldics són algunes de les figures més freqüents. [***El disseny es decideix democràticament entre tots els veïns.***] En alguns casos, es dissenya en fang i es buida en algeps o en escaiola, a fi de fer un motle que s’ompli amb paper i cola; una vegada fet, s’adorna amb paper arrissat.

En el primer programa imprés sobre la festa, que es va fer a València i data de 1856, es pot llegir que *els veïns de la plaça de Tarascons, que’s tant s’han aplicat en tots els successos, alçaran un altar on col·locaran el seu patró, sant Joan Baptista. La placeta es convertirà en jardí, i també diu que el carrer de Noguera, a més a més d’adornar l’altar de la Mare de Déu amb flors i sortidors d’aigua, vestirà vuit xiquetes de monges agustines.*

LA ROGATIVA

■ El divendres anterior a la festa, ben de matí, ix de la basílica arxiprestal la rogativa camí cap al santuari de la Mare de Déu de Vallivana, de traça neoclàssica i façana barroca. L'existència i el manteniment d'aquest acte formen part substancial de la vida de Morella, tan atenta al futur com vigilant del passat. El terme municipal està dividit en dotze denes, cadascuna de les quals té un representant a la ciutat i un altre representant masover (els masovers són els qui viuen als masos que esguiten les serres d'una agresta i a vegades desoladora bellesa). Una de les obligacions d'aquests 24 senyors, o alets, consisteix a fer cada any l'acapte, o arreplega, antigament de blat i llana, ara de diners, amb destinació a Vallivana.

El grup –unes mil dues-centes persones, presidides pel sacerdot i un representant municipal, l'alcalde de la rogativa– està compost en l'actualitat a parts iguals per homes i dones que recorren a peu els 24 quilòmetres de distància per a arreplegar la imatge i traslladar-la a la població.





Tant a l'anada com a la tornada fan tres parades rituals, a l'Hostal Nou, a la Torreta (finca dels marquesos de Font el Sol, en què tradicionalment es posava el vestit nou que cada sexenni regalaven els seus propietaris a la Mare de Déu) i al pont de la Bota, on s'esmorza, es dina i es berena; a la tornada és, lògicament, al revés. Durant el recorregut es resa el rosari; també es detenen a vegades per a cantar a la Mare de Déu. Tot això seguint un passos prefixats que s'han anat diluint amb el transcurs del temps i que molts morellans s'esforcen per mantenir.

Així, el lloc que cada romeu ocupa, i la proximitat o la llunyania de la imatge, l'any 1982 es va establir mitjançant sorteig –que se celebra a la Torreta– ja que provocava discussions en formar-se la processó, tant a l'Hostal Nou com al Pla dels Estudis. Una altra qüestió polèmica en aquell moment –la participació de les dones en la rogativa– era reflectida en la premsa local per Julián Pastor, administrador del santuari de Vallivana: *Hi ha hagut prou discussions en la junta d'alets, que s'ha celebrat a l'Ajuntament sota la presidència de l'alcalde. Hi ha opinions enfrontades; tanmateix, per part d'aquesta administració i per part del clergat no hi ha cap inconvenient en el fet que les dones hi puguin anar.*

Arriben a Vallivana cap a les set de la vesprada i allí passen la nit –disposa d'un hostal– no sense abans entonar una salve a la patrona. Dissabte a poqueta nit arriben a la ciutat emmurallada –que en aquests moments ja està totalment guarnida. Milers de persones els esperen. Vénen amb la imatge autèntica (de fang cuit i 25 centímetres d'altura, gòtica del segle XIV), i han depositat una rèplica de la figura al santuari.

Els portadors duen barrets foscos d'ala, adornats amb les medalles que anualment entrega l'administrador del santuari als qui fan la baixada i la pujada de la rogativa, durant el mes de maig. La Mare de Déu viatja dins d'una fornícula que porta el vicari de l'església.

El dijous de la vespra s'inicien les festes amb l'entrada de les colònies –la morellanocatalana i la de morellans absents– pel monumental portal de Sant Miquel. Aquestes colònies estan formades pels homes i les dones que, per un motiu o altre, i la majoria amb molta tristesa, es veuen obligats a viure fora de la ciutat.

Es dirigeixen a mitja vesprada a buscar els guions i les banderes que es guarden a Vallivana, on porten a terme l'adoració de la Mare de Déu, per a eixir després cap a Morella. [*L'arribada és anunciada amb coets i traques, i també amb la interpretació de l'himne de la ciutat a toc de gaita (que és com a Morella es denomina la dolçaina).*] Un dels romeus respon al parlament de benvinguda amb emotiu discurs, tenyit d'emoció i de nostàlgia. Després, gegants, guions, banderes i la carrossa de la ciutat recorren els carrers fins a arribar a la plaça de l'Església.





EL RETAULE

■ A la vibrant benvinguda a la Mare de Déu de Vallivana (normalment el dissabte anterior al quart diumenge d'agost, encara que a vegades s'ha traslladat al tercer) segueixen nou dies de celebracions. En totes aquestes celebracions el retaule és l'element principal. El retaule és una desfilada processional en què participen totes les danses del Sexenni i els quadres bíblics: dansa dels Torners (una de les més espectaculars, exclusiva de les festes sexennals), dansa dels Llauradors, Carro Triomfant, quadre d'Heroïnes Bíbliques, dansa dels Teixidors, dansa de les Gitanetes, dansa d'Arts i Oficis, Santetes i Miraverdes (xiquetes que aquest any han fet la primera comunió i representen les onze mil verges que es van haver de defensar dels bàrbars; van acompanyades de santa Úrsula).





De totes les danses, la *dels Torners* és la més singular, encara que tant per la denominació com per part del desenvolupament recorda els *tornejants* que intervenen en la processó de la Mare de Déu de la Salut d'Algemesí (València). A Morella, el grup està compost pels quintos d'aqueix any –rar privilegi que només arriba als qui van nàixer en el moment oportú–, [*que exhibeixen tota classe d'habilitats amb un bastó llarg i prim: se'l passen pels peus, per les mans i pels colzes, a més a més de pel coll, després el llancen a l'aire amb molta traça;*] si els cau a terra, l'han d'arrecplegar necessàriament amb els peus. Durant la dansa executen també uns difícils salts que són molt aplaudits per la multitud.





Aquest retaule es repeteix els nou dies de la festa; l'organització de cada retaule va a càrrec, respectivament, de l'Ajuntament i clergat (diumenge, amb la solemne processó general), de la marquesa (dilluns, amb rosari de torxes, incorporat el 1922, i durant el qual es canta l'Ave Maria de Vallivana), del gremi de llauradors (dimarts, amb la dansa dels Llauradors com a protagonista), de la colònia catalana (dimecres), de la colònia de morellans absents (dijous), del gremi de professions, indústria i transport (divendres, carro triomfal), del gremi del comerç (dissabte, amb participació especial del quadre d'heroïnes bíbliques: la reina Ester, Judit, Jael, Betsabé, Sara, Abigail, Maria Salomé, Rut, Rebeca, Sèfora, Raquel i David), del gremi d'arts i oficis –ferrers, forners, codirers, fusters, obrers, teixidors, sabaters, sastres...– (diumenge, intervenció de les danses de Teixidors i Arts i Oficis, Santetes i Miraverdes) i del gremi de la joventut (dilluns, en què destaca la dansa de les Gitanetes).

LA PROCESSÓ GENERAL



■ La solemne processó general del diumenge és, a penes iniciada, l'apoteosi de la celebració. Al voltant de la Mare de Déu es congreguen els principals elements de l'imaginari festiu morellà: nans i gegants, l'àliga, les danses, els gremis, les insígnies i les creus parroquials, les banderes, les imatges de sants, els personatges bíblics (Jacob i els seus dotze fills, David amb el cap de Goliat, Abraham i Isaac i els quatre evangelistes, entre d'altres), el carro triomfant... Tot això als solemnes acords de la banda municipal, o als alegres sons de la dolçaina i el tabalet.







El recorregut està jalonat per dos conventets, xicotets escenaris presidits per una imatge de la Mare de Déu de Vallivana, en els quals un grup de xiquetes vestides de monges (acompanyades per un diminut capellà) i un altre de xiquets amb sotana interpreten cançons *a petició del públic*; [*quan alguna de les persones que els contemplen divertides i fascinades deposita una moneda a la safata preparada a l'efecte, tot seguit entonen el seu cant:*] *Ave Mari Stella / Dei Mater Alma / Atque Semper Virgo / Felix Coeli Porta*. Ja se sap: *Si no hi ha perretes, no hi ha cançonetes*. Aquests conventets –el de Soldevila i el de Sant Francesc, fets pels veïns del barri– es mantenen durant tots els dies de la festa.

Però encara hi ha més sorpreses, com els volantins del carrer de la Font: Gertrudis, *Pablo el mostoso* i Cleopatra, tres ninots amb les mans enganxades a una barra situada a gran altura, de banda a banda, que és accionada al pas de la processó i dels retaules, i provoca els jocosos moviments del trio equilibrista. A això s'uneix la taula cap per avall, disposada per a menjar, sense que cap de les viandes que la componen caiga en donar-li la volta.





En aquest mateix carrer hi ha una enorme taronja de la qual, en obrir-se els gallons, ix un àngel, l'àngel de la taronja. Davant de la imatge, el xiquet que interpreta l'arcàngel Miquel recita uns versos de salutació; una vegada acabada la poesia, descendeix de la taronja i s'incorpora a la comitiva processional, davant de la Mare de Déu.





MORELLA

- Aquesta vella ciutat emmurallada, activa i carregada d'història, invita a una passejada lenta i assossegada, amb Sexenni o sense.

Abraçada per un petri i amorós cercol d'uns dos quilòmetres i mig, amb una altura aproximada de deu metres i dos metres de gruix, està flanquejada per 16 torres, s'obri al món a través de sis portes, entre les quals destaquen les de Sant Mateu i Sant Miquel, totes dues del segle XIV, protagonistes d'aquesta i d'altres festes.

La ciutat és coronada per la silueta malparada i orgullosa del castell, que corona el sòlid i harmònic entramat urbà mentre compon una inoblidable imatge, magníficament il·luminada. No és difícil recordar, en veure'l, les bèl·liques gestes de Ramon Cabrera, el Tigre del Maestrat, que va rodar per ací a mitjan segle XIX defensant sagnantment –no més que els qui els atacaven– els seus ideals carlins.





[*La basílica gòtica de Santa Maria la Major, del segle XIII, és un dels escenaris privilegiats del Sexenni.*] La seua porta dels apòstols i de les Verges, de pedra minuciosament tallada, dóna pas a un cor a què s'accedeix per una escala de caragol suportada per una columna, i a un orgue restaurat, del segle XVIII.



Al costat, el també restaurat convent de Sant Francesc, del XIII, en què sovint es fan actes culturals; els porxes del carrer de Balasc d'Alagó, amb els tradicionals comerços; l'Ajuntament, gòtic del segle XV; els edificis nobles, els casals, els escuts nobiliaris, les interminables escales que salven una accidentada orografia, i les nombroses plaques de ceràmica que narren alguns dels miracles atribuïts a sant Vicent Ferrer.



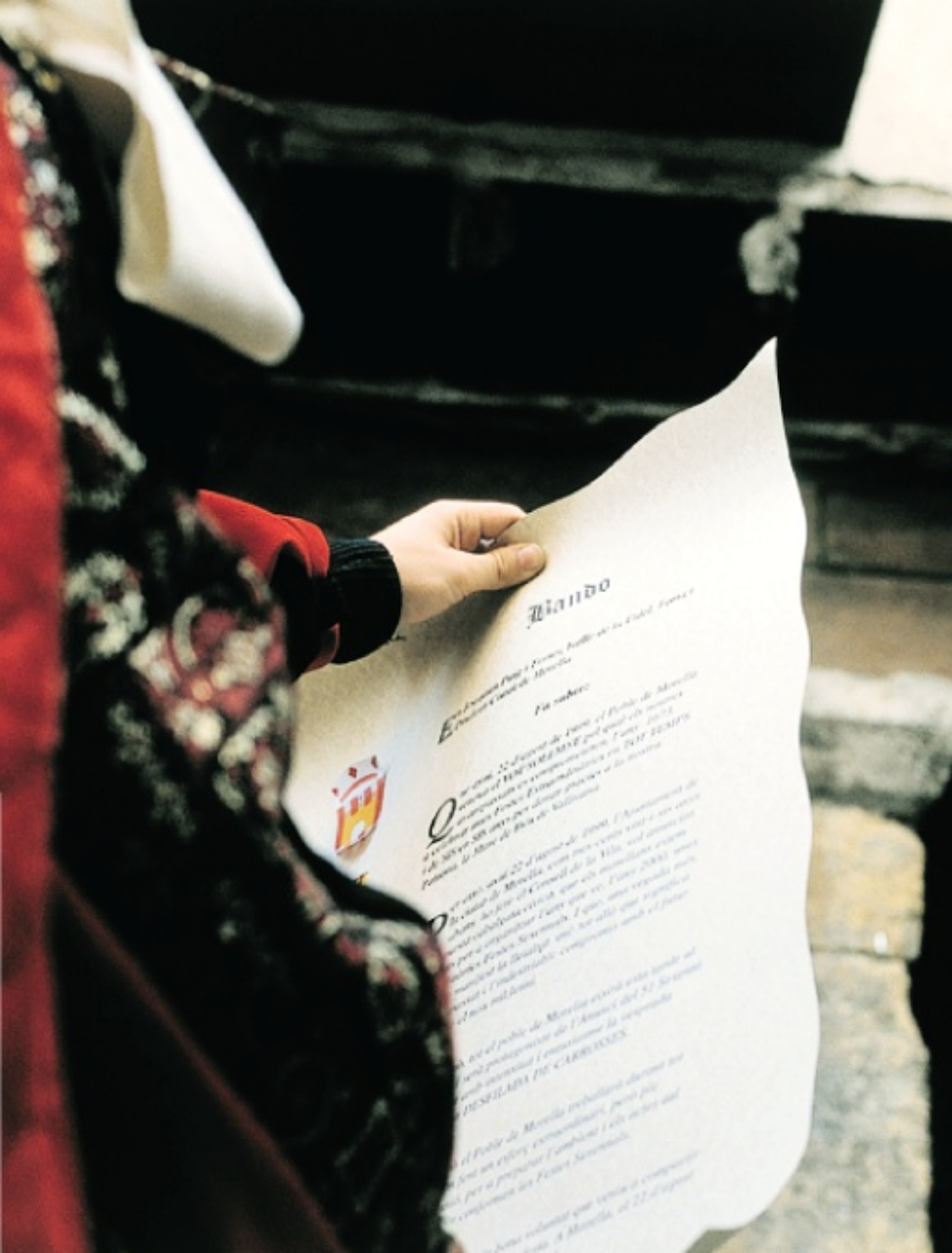
Al Museu Paleontològic s'exhibeixen restes de dinosaures, aqueixos fascinants animals que van poblar aquestes terres fa 65 milions d'anys, mentre que a vuit quilòmetres de la capital dels Ports, a Morella la Vella, hi ha restes d'un poblat ibèric i abrics amb pintures rupestres d'estil llewantí, de final del paleolític.

Segons escrivia Santiago Casanova i Giner, prev., al revers del facsímil d'uns gojos del segle XIX, publicat el 1988, *Morella és mare de molts fills il·lustres; entre ells farem esment de dos cardenals, tretze bisbes, dos virreis i una autèntica multitud de savis i virtuosos sacerdots i religiosos, poetes, músics, escriptors... Durant els temps medievals i el Renaixement va ser un centre importantíssim d'art pels seus pintors, escultors, esmaltadors, ceramistes i forjadors.*

De tot això queda, per fortuna, rica, viva i fefaent empremta.

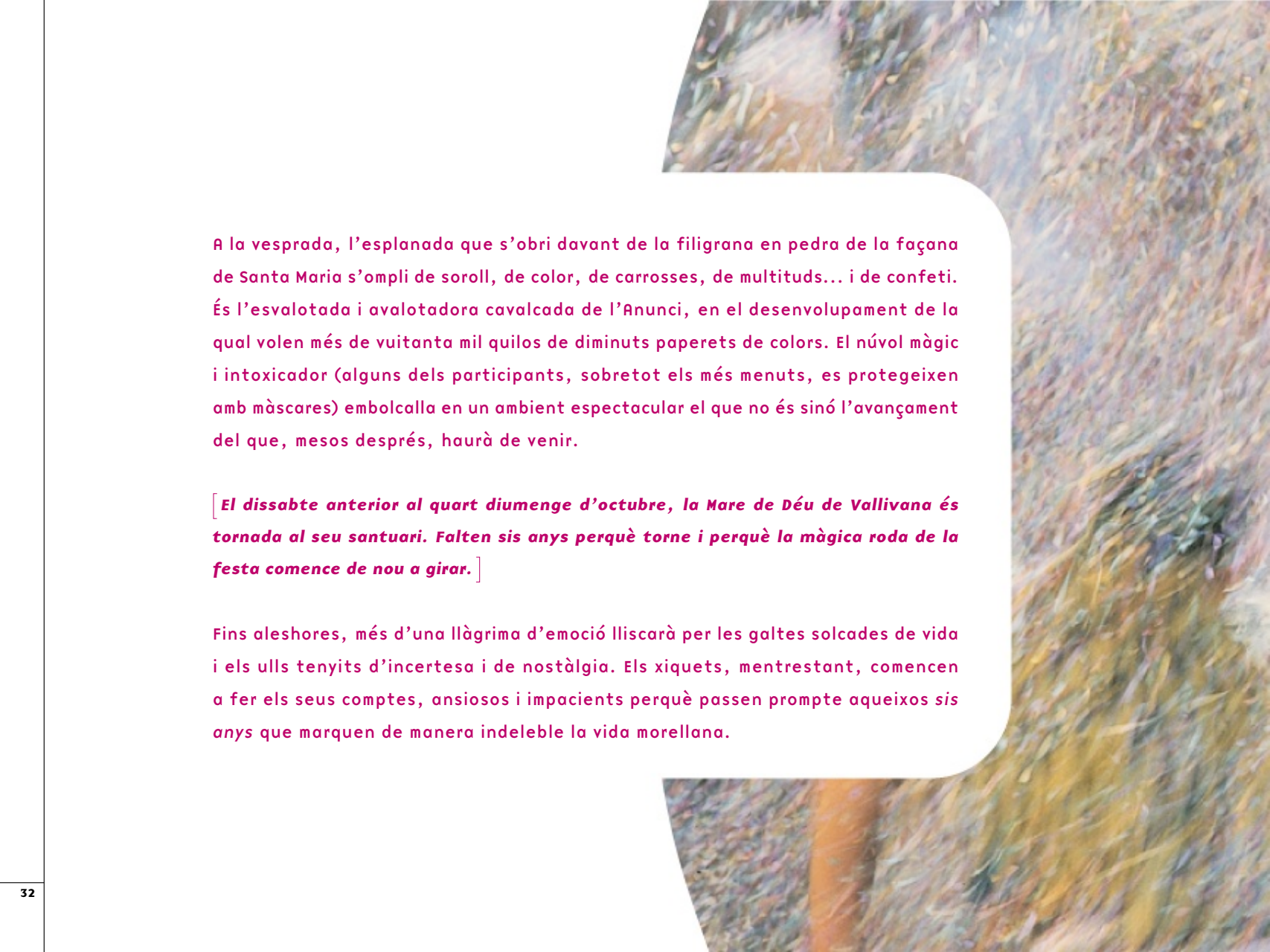


L'ANUNCI



■ L'Anunci es fa l'any anterior al sexenni, normalment l'últim diumenge d'agost. Un herald muntat a cavall va pregonant, primer davant del restaurat Ajuntament i després en alguns dels punts neuràlgics de la vida ciutadana, el pròxim sexenni. Dolçaina, tabalet, nans i gegants l'acompanyen en tan gojosa tasca.





A la vesprada, l'esplanada que s'obri davant de la filigrana en pedra de la façana de Santa Maria s'ompli de soroll, de color, de carrosses, de multituds... i de confeti. És l'esvalotada i avalotadora cavalcada de l'Anunci, en el desenvolupament de la qual volen més de vuitanta mil quilos de diminuts paperets de colors. El núvol màgic i intoxicador (alguns dels participants, sobretot els més menuts, es protegeixen amb màscares) embolcalla en un ambient espectacular el que no és sinó l'avançament del que, mesos després, haurà de venir.

[El dissabte anterior al quart diumenge d'octubre, la Mare de Déu de Vallivana és tornada al seu santuari. Falten sis anys perquè torne i perquè la màgica roda de la festa comence de nou a girar.]

Fins aleshores, més d'una llàgrima d'emoció lliscarà per les galtes solcades de vida i els ulls tenyits d'incertesa i de nostàlgia. Els xiquets, mentrestant, comencen a fer els seus comptes, ansiosos i impacients perquè passen prompte aqueixos sis anys que marquen de manera indeleble la vida morellana.



PER A MÉS INFORMACIÓ:

TOURIST INFO MORELLA

Plaça de Sant Miquel, 3

12300 Morella

Tel. 964 17 30 32

Fax 964 17 30 32

© Agència Valenciana del Turisme

Textos i fotografies:
María Ángeles Sánchez

Disseny:
Belén Payá

TURISME

 GENERALITAT VALENCIANA
AGÈNCIA VALENCIANA DEL TURISME